

Profesor Igor Tomeš: Sociální politiku by měli dělat odborníci, ne politici

 socialnipolitika.eu/2017/11/profesor-igor-tomes-socialni-politiku-by-meli-delat-odbornici-ne-politici/

November 17, 2017

Český sociální systém se reformuje často a špatně, většinou kvůli neodborným zásahům politiků. Rodinná politika by neměla rozdávat dávky bohatým rodinám, ale měla by se zaměřit na nízkopříjmové rodiny. Starobní důchodci by neměli mít možnost pracovat bez omezení. Řešit bytovou politiku přes sociální bydlení je jako chytat myš za ocas. Příjmy z průběžného důchodového systému se budou dále snižovat, ať se nám líbí nebo nelíbí. Příspěvek na péči spojil dvě sociální události. To jsou některé z myšlenek profesora Igora Tomeše, mezinárodně uznávaného odborníka na systémy sociální politiky a ochrany, který Institutu pro sociální politiku a výzkum poskytl mimořádný rozhovor.

Profesor Igor Tomeš se jako expert Světové banky a dalších mezinárodních organizací po roce 1989 podílel na sociálních reformách v Arménii, Albánii, Bosně, Bulharsku, Gruzii, Chorvatsku, Litvě, Moldavsku, Polsku, Rusku, Slovensku, Slovinsku, Ukrajině a Uzbekistánu, Egyptě, Íránu, Súdánu nebo Japonsku (viz životopis níže). Za své působení v Albánii v roce 1997 obdržel od prezidenta Albánie významné státní vyznamenání řád I. třídy (zlatý) „Naim Frasheri“. Mládí strávil v Číně, z toho čtyři roky pod japonskou okupací. Po revoluci v roce 1989 jako první náměstek federálního ministra Petra Millera připravil Scénář sociální reformy, podle kterého se realizovaly sociální reformy v Československu, a poté v Česku a Slovensku. V obsáhlém rozhovoru se vyjadřuje k sociálním reformám a politice v České republice a o svých bohatých zkušenostech z reforem v zahraničních zemích.

Jak hodnotíte vývoj sociální politiky a sociálního systému v ČR? Dotáhli jsme jeho reformu nebo jsme zůstali někde „na půli cesty“?

Jsem autorem Scénáře sociální reformy z roku 1990, který přijala vláda i parlament jako východisko pro její reformu a podle tohoto scénáře se jelo až do roku 1992, až do rozpadu republiky. Slováci v tom pokračovali. Češi měli pauzu, protože předseda vlády Klaus nemá rád sociální politiku a hlavně potřeboval peníze na vyrovnaní státního rozpočtu. Tehdy se vybíralo více na pojistném, než vydávalo na důchodech. Ke scénáři jsme se vrátili až v roce 1994 zákonem o doplňkovém penzijním pojištění (zákon o penzijním připojištění se státním příspěvkem, pozn. red.), to byl první zákon, pak následoval zákon o státních sociálních dávkách (zákon o státní sociální podpoře, pozn. red.) a zákon o důchodovém pojištění. To jsou vlastně poslední zákony, které vycházely z tohoto scénáře. Pak se od toho upustilo a byly jiné představy.

Škoda, že se to nedotáhlo do konce.

Bohužel to zůstalo na půli cesty. V podstatě to bylo dobře připravené, protože v roce 1987 mně Rychecký dal echo z okolí Václava Havla, že se máme připravit na konec komunismu. A tak jsem dal dohromady skupinu šestnácti odborníků. Byl jsem sice odevšad vyhozený z politických důvodů a dělal jsem sociálního pracovníka v hutích, ale měl jsem kontakty. Spolu jsme rok a půl připravovali, jak by měla sociální ochrana vypadat po pádu komunismu. A to je přesně to, co jsme pak použili, když jsme připravovali ten scénář. Proto byl v podstatě za dva měsíce hotov, protože všechno bylo připravené předem. A odborníky, ne politiky.

To jsem nevěděl.

Tak ono se to neučí, ono se to neví, ale najdete to v mých knihách. Pokud jde o tu historii, tak si myslím, že nejlepší je kniha, kterou jsme napsali s Rákosníkem *Dějiny sociálního státu 1918 až 1992 (Sociální stát v Československu: Právně – institucionální vývoj v letech 1918-1992, pozn. red.)*. Tam najdete právě tyto dokumenty, o kterých mluvím. Důležité je, že některé prvky demokratizace se uplatnily i v těch Klausových zákonech, např. že jsme po liberalizaci cen a platů opustili v důchodovém pojištění vazbu důchodů na platy a šli jsme na vazbu na zaplacené pojistné. Dobu zaměstnání jsme nahradili dobou pojištění. To byly dva demokratizační kroky, které jsme respektovali. Také bylo respektováno, že rodinná politika není součástí sociálního pojištění, ale je to forma státního zabezpečení. Státní sociální podpora byla tedy vyčleněna do systému nepojistných dávek.

To bylo správné?

To byla cesta správným směrem. Proč. Hlavní argument je, že to jsou v podstatě dávky rodinné politiky. Státní sociální podpora je rodinná politika, nic jiného tam není. Chtěl jsem tam dát ještě nějaké úmrtnostní dávky jako pohřebné. Ale to podstatné, co tam je, kromě toho pohřebného, jsou věci, které souvisí s rodinou a tím pádem jsou to přirozené sociální události, které člověka potkají v mladém věku, a není šance, aby si na to uspořil pojištěním. A to byl důvod, proč jsme to rozdělili, i když třeba Belgičané to mají pohromadě.

Ale mateřství nastává také brzo, je to přirozená událost a zůstává v systému pojištění.

To je historicky dané. Mateřská je vázaná i na nemocenské a to jsou dávky, které platí od prvního dne zaměstnání. Tam vůbec nejde o to mládí, ale o to, od kdy které dočasné dávky platí. A ty platí od prvního dne zaměstnání, a proto není důvod to vylučovat z pojištění. Navíc je to vázáno na mzdu, na odměnu, což ty ostatní dávky rodinné politiky nejsou. Ty jsou vázány na porod, existenci dítěte, matky atd. Čili to jsou vlastně typické povinné dávky ze státního rozpočtu.

Takže máme nyní pojistnou a nepojistnou část.

Říká se tomu pojistná část, ale není to pojistná část, je to příjem a výdaj státního rozpočtu, takže je to státní sociální zabezpečení.

Nenazval byste to sociálním pojištěním?

U nás už nemáme sociální pojištění. U nás je to všechno sociální zabezpečení. Ale v zákonu to ještě zůstává. To použila Klausova vláda. Tehdy byl mistrem Vodička, to byl dobrý kapitán námořnictva, ale tomu sociálnímu vůbec nerozuměl. No a oni právě z historických důvodů zůstali u termínu pojištění, ačkoliv převzali komunistický model státního zabezpečení.

Když jsou rodinné dávky poskytovány plošně, tak tím snižujete příjmy nízkopříjmových rodin

Měl by se u dávek státní sociální podpory testovat příjem nebo by měly být poskytovány plošně?

Tady musíme být opatrní, poněvadž žádná z těchto dávek v řádném systému není plošná. To je to, co mám na mysli, když kritizuji Marksovou. Ona to rozdává plošně, Špidla to rozdával plošně a sociální demokraté to vůbec rozdávali plošně. Normálně je to ale dávka nízkopříjmovým rodinám, protože jakmile to uděláte plošně, tak tím snižujete příjmy těch nízkopříjmových rodin. Pro ty bohaté to není ani kapesné a těm chudým tím uberete. Takže to je nonsens. A to je jedna z věcí, které tomu systému vytýkám.

Mám pocit, že u mnoha dávek chybí mechanismus valorizace a jsou neustále předmětem politických diskusí.

Valorizace dávek je samostatný problém. Celá řada dávek je znehodnocena tím, že se nevalorizují. To nejhorší je, že když se dávky nevalorizují, tak ztrácí reálnou hodnotu.

Neměl by třeba i příspěvek na péči být valorizován podle nějakého mechanismu?

Ne, sociální péče je fakultativní soubor dávek, zatímco rodinná politika patří do obligatorních dávek. To je potřeba dost přísně od sebe oddělovat. U fakultativních dávek je vždy na rozhodnutí úřadu, kolik dá, komu dá, kdy dá, co dá. Nikde na světě u dávek sociální péče nejsou valorizační mechanismy. To je na rozhodnutí vlády a její vnitřní politiky.

K současným českým fakultativním dávkám mám výhrady, ale to je jiné téma.

Tak zůstaňme u rodinné politiky. Co byste změnil v oblasti rodinné politiky?

Jak jsem řekl, rodinná politika by měla být zaměřena na nízkopříjmové rodiny, ne plošně. Takové to sociálně demokratické rozdávatí dávek a služeb nemá žádnou cenu. A už vůbec ne pro zvýšení porodnosti. My jsme si s Angličany a Francouzi dělali vědeckou analýzu, ta vyšla někdy v roce 1964, a prokázali jsme nezávisle na sobě stejnou metodikou ve třech státech, že čím stoupá životní úroveň, tím klesá počet dětí, a že ten proces je v Evropě stejný.

Takže největší počet dětí máme u těch nejchudších rodin, kterým je úplně jedno, jak děti rostou, jak říkala moje babička, „když se to narodilo, příroda to vychová“. Jak s růstem životní úrovně klesá počet dětí, tak najednou se dostaneme do bodu, kdy vlastně už rodiny nemají děti, to je takzvaný nulový bod, kdy má takový příjem vliv na rozhodování, že buď bude mít kde bydlet, nebo pojedou do zahraničí, nebo si koupí auto, nebo, nebo... ale určitě nebude dávat peníze do dětí. Jakmile životní úroveň dál roste a dostaneme se přes tento bod dál, tak najednou začne růst počet dětí. Pokud jsme v ČR na 70% průměru životní úrovně Němců nebo Švédů, tak není divu, že máme nízkou natalitu a zachraňují to imigranti. Přitom my bychom si mohli vydělávat rychleji a více. Ale u nás díky politice bydlení komunistů a potom sociálních demokratů má každý vazbu na svůj domeček a není ochoten ho opustit a jít pracovat třeba do zahraničí za více peněz. Takže naše příjmy pak rostou pomalu, poněvadž ztrácíme vazbu na to bohatší okolí.

Cesta k dostupnému bydlení vede přes dostupné nájemní byty a řízení trhu s byty

Není to spíš mentalitou než bytovou politikou? Jak by to mohla bytová politika ovlivnit?

Tím, že bychom měli lacinější nájemné. Každý se žene do vlastního bydlení, protože má spočítáno, že nájemné je tak vysoké, že je jednodušší platit hypotéku. To znamená, že pokud rostou ceny bytů a domů, tak je to pro nás špatná prognóza. My bychom potřebovali, aby se to někde ustálilo. V Americe, když prodáte barák a jedete o dvě města dál, tak netratíte skoro žádné peníze při nákupu nového baráku.

A nepatří bytová politika více do sociální politiky?

Patří, ale to vždycky patřila, i za první republiky.

Mezi ministerstvem sociálních věcí a ministerstvem pro místní rozvoj jsou ale kompetenční spory.

Já vím, já je znám.

Jak je řešit? Měl by se změnit kompetenční zákon?

Ne, oni jdou na to od konce, přes sociální bydlení. To je jako chytat myš za ocas. Tudy cesta nevede. Cesta vede přes řízení trhu s byty, a to oni neřeší. Tomu brání vlastníci domů.

Před rokem 1945 bylo bydlení více součástí sociální politiky?

No ano, když byla nouze v roce 1920, tak se zavedlo „stop nájemné“ a od té doby se to chráněné bydlení přece bouralo až po komunistech v roce 1990. Ale chráněné bydlení bylo 50 % bydlení v této republice ještě za nacistů.

To znamená bydlení s regulovanou výší nájmu?

Mělo stop nájem, to znamená, že nesmělo růst nájemné nad zákonem dovolenou míru a říkalo se tomu chráněné bydlení.

Úroveň důchodů z průběžného systému bude klesat. Je nutné na to začít mladé lidi připravovat už od 30 let

Důchodový systém se neustále reformuje, neustále vznikají důchodové komise.

Ten systém je v trvalé reformě od doby, kdy vznikl v 19. století. Jak se mění ekonomické podmínky země, tak se ten systém musí přizpůsobovat. Když se podíváte na dějiny, tak každých deset let byla důchodová reforma. A to dost podstatná, vždy posunula ten systém o skok dopředu za politikou.

Co si myslíte o druhém důchodovém pilíři, který byl zrušen?

Druhý pilíř je celý od začátku špatná myšlenka. Já jsem proti tomu vystupoval, proto mě už k tomu radši tady politici nepustili. Reformoval jsem důchody v Litvě, Gruzii a Albánii, takže o tom něco vím. Je to špatně, protože oni argumentují nestabilitou demografie. Ale druhý pilíř stojí nejenom na demografickém, ale i na ekonomickém vývoji. Řekněte mi, kterých pětatřicet let zachovala koruna svoji hodnotu. Žádných. To znamená, dneska už víme – a první, kdo na to přišel, byla královna Viktorie ve Velké Británii v 19. století, že povinné spoření nutí lidi, aby ukládali do banky. Banky dostanou peníze, ale nezabezpečí reálný výstup těch peněz po 35 letech. To znamená, že vy vložíte stokorunu a dostanete pětikorunu. To je nesmysl toho povinného spoření.

Je tedy správně, že bylo zrušeno?

Ano, to byl naprosto správný počin.

Nyní ale některé politické strany zvažují, že by ho znovu zavedly.

To, že to oni vyhlášují, ještě neznámá, že je to dobře. To je politický slogan, ale odborně a profesionálně je to špatně. Podívejte se, zavedli to Poláci a odstupují od toho. Zavedli to Slováci, odstupují od toho. Ty fondy dokonce zestátnili, takže to je dneska povinné státní pojištění. Vstoupili do toho Bulhaři, utíkají od toho. Jediná země, kde to nějakým způsobem funguje, jsou Kazaši, ale tam není žádná ekonomika, ani žádný finanční fond. Takže tam pořád pasou svoje koně a peníze investují v cizině.

Takže podle Vás je to demografické riziko menší než ekonomické riziko?

Ano, méně sociálně nebezpečné než to ekonomické – pro lidi.

Jde tedy hlavně o politický a ekonomický zájem některých stran, bank atd.?

No, banky jsou na tom obrovsky zainteresované, protože oni dostanou peníze hned a pětatřicet let si s nimi můžou hrát a investovat a aby udržovali hodnotu vašich vložených

peněz, tak by museli zabezpečit aspoň 3 procenta úroků nad úroveň inflace. To znamená mínus inflace a ještě tři procenta navrch a potom se reálná hodnota uložených peněz nějakým způsobem uchová, neříkám, zabezpečí úplně.

Jaký názor máte na dobrovolné připojištění?

My jsme měli dobrovolné penzijní pojištění, a oni z toho udělali dobrovolné úspory.

Mám na mysli dobrovolné připojištění s podporou státu. Jakou roli má v celkovém zabezpečení?

Podívejte se, ten základ je v tom, že po finančním zabezpečení základního důchodového systému by každý člověk měl mít svobodné ruce v tom, jak uloží nebo jak ošetří svoje úspory. To znamená, např. mohu za to koupit barák. Já jsem koupil byt, a nájemné z toho bytu mně na penzi krásně doplňuje můj příjem. Mohu úspory investovat do akcií a dividendy z těch akcií mě zabezpečí. A pro lidi, kteří neumí pracovat s financemi, což je 80 procent tohoto národa, tak pro ty je to důchodové připojištění nebo spoření, protože oni neumí než vzít ty peníze a někam je uložit. Samozřejmě to jsou ti, kteří nejvíce trápí. Ti, kteří umí s penězi pracovat, se dokážou zabezpečit velmi dobře.

Jakou úroveň příjmů by tedy měl základní průběžný pilíř zabezpečit?

Musíte počítat s tím, že valorizace bude na ústupu, protože strukturální demografická změna ve své podstatě udusí počet lidí, kteří budou do tohoto systému přispívat. Bismarck a Taaffe a ti otcové před námi postavili sociální pojištění na bilanci mezi vstupy a výstupy. A ta bilance se demograficky i ekonomickou devalvací mění. To znamená, že přibývá výstupů a ubývá vstupů. Jedině je možné, že buď sociální pojištění zdražíme, ale to potom lidi nebudou mít z čeho žít, anebo ukrojíme výstupy a řekneme lidem: musíte si ušetřit na důchod, nesmíte všechno projíst a propít.

Zvyšovat paušálně důchodový věk je cesta nebo ne?

Není jediná. Uplatnění principů se nesmí porušit. První velké porušení bylo, že starobní důchodci smí pracovat. Starodůchodci dřív nesměli pracovat. Platilo buď veřejný důchod, nebo mzdu. Ale nemohli mít obojí.

Proč je to porušení? Přispívají přece dále do systému, pokud pracují.

Já jsem proti tomu. Domnívám se, že umožnit důchodcům bez omezení pracovat, znamená sociální dumping pro ty, kteří do toho systému jenom přispívají, to znamená střední a mladá generace. A to je dumping, protože oni musí platit celý ten důchod a důchodci můžou na tom trhu ještě vystoupit s nižšími mzdami. A vy, ačkoliv máte rodinu a tak dále, na tu práci pak za tu nízkou mzdu nedosáhnete. O tom jsem psal několik článků a jsem zásadně proti tomu. To je jeden z těch nešvarů Škromacha jako ministra, protože i za komunistů jste měl volbu, mohl jste pokračovat v zaměstnání, ale dostal jste jenom polovinu důchodu, nebo při skutečném odchodu do důchodu vyšší důchod.

Byl byste proto to takto upravit?

To je cesta, jak to upravit. Ale žádná vláda nemá odvalu to udělat, poněvadž důchodců je dnes zhruba třetina obyvatel a jsou to voliči. A jim jde o to vydržet tam 4 roky a být znovuzvolení. Politici si nepokazí svou firmu kvůli nějaké reformě, řeknou si “ono se to nějak vyřeší samo”.

Jak tedy řešit ten nepoměr mezi vstupy a výstupy v důchodovém systému?

Tím, že jednak měníte podmínky výstupu, zvyšování důchodového věku je jedna cesta. Proto je blbost, že sociální demokrati to zarazili na pětadesátiletých. Když je to dva měsíce ročně, takže to je takové rozmazané zvyšování. Nikoho to moc nebolí. A přitom to může zastavit kterákoliv vláda později.

To byla podle Vás chyba?

Jistě, to byla naprostá chyba. Se zbytečným předstihem řešili něco, co vůbec není aktuálním problémem dneska. Francouzi zvýšili důchodový věk a Paříž, Toulouse a Marseille normálně vyšli do ulic a “bourali barák”, jak jsem tomu vždycky říkal. No a parlament a vláda došly k závěru, podobně jako Švédové, že to politici nechají, ať to vyřeší odborníci. A odborníci to vyřešili velice jednoduše tím, že nezvýšili důchodový věk, ale prodloužili o pět let dobu pojištění potřebnou pro vznik nároku. A v tu ránu byli v tom zvýšeném důchodovém věku a lidi si toho nevšimli.

Švédové mají od roku 1992 dohodu parlamentních stran, že důchody a sociální ochrana nebudou předmětem politického handrkování, ale budou ponechány odbornému postupu.

U nás to podle Vás takto není?

U nás to bylo v roce 1922. To se dohodli tehdy a až do roku 1929 to bylo v rukou odborníků. A parlament od toho dal ruce pryč. Jenže potom přišli fašisti, a ti to chtěli dělat podle svého, ne podle nějakých odborníků. No a potom jsme se k tomu už nevrátili.

Takže veškeré ty komise jsou jenom zdánlivě nezávislé a odborné?

Vůbec žádná odbornost. Copak když politické strany si jmenují svoje odborníky, copak to jsou odborníci? To jsou politici jako každý jiný. Jen snad mají výuční list v sociálních oblastech. No ale to, že máte výuční list v sociální oblasti z vás ještě nedělá odborníka. Já svoje studenty nabádám, aby jestli chtějí dělat odbornost a zůstat odborníky, tak ať se nevážou k politice. Poněvadž ono to nejde dohromady.

Jaké jsou další způsoby, jak důchodový systém reformovat?

U nás musíte počítat s tím, že ten systém se začne zplošťovat. Ta komunistická představa, že vám stát zabezpečí odchod do důchodu při zachování vaší individuální životní úrovně, je pasé. To v současné době nelze. Já jsem měl teď přednášku o tom, jaké jsou problémy poloviny jednadvacátého století. Jeden z nich je ten, že tato společnost a společnost poloviny 21. století neufinancuje veřejné důchody. Čili buď musí ztvrdnout podmínky nároku, nebo přitvrdit podmínky zachování nároku – to je volba buď mzda, nebo důchod, a tak, nebo snížit dávky. Cesta asi půjde snížením dávek, protože ta je poměrně nejjednodušší. Stačí zpomalit valorizaci.

A není nejhorší, protože snižuje životní úroveň?

Plošně, s tím se musí počítat.

Je to dobrá cesta?

To je nutná cesta. Právě politika současných vlád by měla tlačit lidi k tomu, aby začali myslet už od svých třiceti, čtyřiceti let na své důchody. To znamená, aby si udělali dost velkou rezervu.

Pro lidi vyloučené z trhu práce nebude žádná šance na to dosáhnout a skončí proto v systému hmotné nouze.

No, ano.

Mám pocit, že to směřuje k základnímu, minimálnímu důchodu.

No to je to, co mají Angličané, trochu k tomu směřují i Švédové a Dánové.

Co si o tom myslíte Vy?

Já si myslím, že je to nevyhnutelná cesta, ať se nám to líbí nebo nelíbí. To vůbec není otázka, řekl bych, popularity té cesty. Ta nastane. Ekonomický život k tomu společnost dotlačí. Protože společnost musí financovat armádu, to poroste, musí financovat policii, to poroste, a na důchody nezbude.

A vzdělávání.

No počkejte. Podle naší reality, vzdělávání přijde na pořad dne až hodně později. Napřed přijde armáda, policie, hasiči a všichni, kteří chrání společnost čili ochranné systémy společnosti. Pak přijde zdraví, poněvadž to je obrovský problém. Náklady tam rostou, a to se nedá zastavit. Pak přijde vzdělání, které se bude asi zčásti privatizovat. Začne se asi u vysokých škol.

Školné ale možná nemusí být tak velkou sociální bariérou, pokud je kladen větší důraz na rovné příležitosti a podporu přes sociální stipendia?

Určitě. To je anglický systém. Oni mají školné, poměrně vysoké školné, ale z toho školného asi 30 procent, zhruba třetina jde na sociální stipendia. To je celkem hodně.

Takže to spouště lidem umožní studovat, i když na to nemají.

Ano, přesně tak. Oni tam mají jednak znalostní stipendia, tzv. granty a sociální stipendia. Ti chudí, rodilí Angličané dosáhnou na sociální stipendia. Cizinec na ně nedosáhne. To je jeden z důvodů, proč Angličané odcházejí z EU, protože EU tlačí k tomu, abychom my zadarmo brali na školy i Slováky a Poláky a všechny ostatní, zatímco Angličané to mají jasné, cizinec si může, je-li hodně chytrý, požádat o grant nebo studium zaplatit, a Angličan, je-li hodně chudý, může dostat stipendium, ale je-li dobrý, může dostat i grant. Takže oni to mají dost strukturované. Angličané mají celou řadu věcí velmi rozumných.

Takže kdybychom se měli inspirovat, tak Anglie je jedna z vhodných zemí?

Ne, my jsme německá oblast a to je jiný systém.

Tak kterou zemí bychom se měli inspirovat?

Německem, maximálně Švédskem, nebo jinou skandinávskou zemí. Jejich pojištěním a financováním dlouhodobé péče a sociálních služeb.

Když jsme u Německa, tak Německo má pojištění na dlouhodobou péči.

Ano, ale to mají Francouzi taky. Ten problém jsem řešil v Albánii tak, že obce dostaly za úkol v rámci zákona o obcích dlouhodobou péči o své občany. Řekli jsme obcím, tady mi spočítáte, jaké máte potřeby, a my vám spočítáme, kolik na to dostanete peněz ze státního rozpočtu a s těmi si dělejte, co chcete, pokud zabezpečíte občany, pro které jsou určené. To je dánský model.

Podobné je to ve Švédsku, ne?

Ve Švédsku jsou obce rozděleny podle HDP svých obyvatel. To znamená, že oni spočítali pro každou obec HDP jejich obyvatel. A podle průměrného HDP na obyvatele jsou obce rozděleny do 12 skupin. V té nejspodnější dostávají ze státního rozpočtu 12 švédských korun na jednu svou investovanou korunu. Čili oni do toho musí vložit alespoň jednu švédskou korunu, aby dostali 12 korun. V nejhornější skupině musí vydat 12 korun, aby dostali jednu korunu ze státního rozpočtu. Tím se vytvořila jakási sociální redistribuce mezi obcemi.

Obce u nás se ale často novým kompetencím v sociální oblasti brání.

Mají velmi přirozenou obezřetnou obranu vůči nadřízeným, protože ti na ně přenášejí své úkoly, ale nedávají jim na ně peníze. Čili tam je veliký rozpor. A ten rozpor je důvodem jejich obrany. V roce 2000 se vytvořil zákon o obcích a řeklo se, co je v tom zákoně o obcích, je v ingerenci obcí a stát do toho nebude mluvit. Cokoliv stát chce od obcí, tak jim na to musí dát peníze. To je zásada z roku 2000, která byla tisíckrát porušena.

Osoba pečující o rodinného příslušníka nemá v současnosti právní nárok na přímou finanční podporu. Přitom v péči blízké osoby jsou tři čtvrtiny příjemců příspěvku na péči.

To bychom se dostali k dalšímu problému, který jsem velmi kritizoval, a to že příspěvek na péči postavili do systému sociálních služeb. To spojili dvě sociální události. Jedna je příspěvek na nákup sociální služby, to tam patří. Druhá, která patří do zákona o státní sociální podpoře, je, že kdokoliv poskytuje péči blízké osobě, má nárok na podporu vůči státu. Takže sociální demokraté dělají taková kontra-produktivní opatření. A toto je jedno z jejich kontraproduktivních rozhodnutí.

Je to dávka, která vlastně je pro pečující, a přitom pro ně není.

Je to pro financování sociálních služeb, a pro ně to taky není, takže to vlastně pro nikoho není.

Myslíte, že by bylo možné to rozdělit nebo vrátit do rodinné politiky?

No, musí se to udělat tak, že se to rozliší. Francouzi to mají od roku 1805 tak – , a ten systém se mi nejvíce líbí, – že za prvé je to odpovědnost rodiny, aby pečovali o blízkého člověka. Čili jestliže rodina prokáže, že na to nemá a že by tím byla ohrožena třeba výchova dětí a podobně, tak potom dostanou státní sociální podporu pro osobu, která bude o toho člověka pečovat, ať je to příslušník rodiny nebo někdo ze sociálních služeb, například asistent a podobně, to je jedno. Vedle toho mají dobrovolné pojištění na sociální péči, které když si zaplatíte, tak vám pojišťovna zaplatí například pobytové zařízení sociálních služeb apod. Čili oni to mají naprosto jasně rozdělené. Podobné řešení mají v Lucemburku, Belgii či v Německu. Nevím proč, když toto funguje v polovině Evropy, proč si vymýšlí něco jiného.

Sociální entity se mění velmi těžko a pomalu, což politici nechápou

Několikrát jste zmínil dobrovolné pojištění. Pokud je systém dobrovolný, nezapojí se pak příliš málo lidí, aby to vůbec mělo nějaký účel?

Kdykoliv zavádíte něco nového, tak vždycky ze začátku na to slyší jen pár lidí. To není argument proti té instituci, kterou jste zavedl. To chce trpělivost a médií a jinými nástroji lidi upozornit na to, že když do toho nevstoupí, tak budou mít malér. Myslíte si, že se lidi hrnuli do sociálního pojištění, když ho Taaffe zavedl? Ani nápad! Dnes to každý platí a ani mu to nepřijde. Ale trvalo to 150, 120, 130 let. To je právě to, co politici nechápou – sociální entita, národ, obec, je jedna z nejpomalejších elementů, které se vyvíjí.

Know how, jak implementovat sociální politiku a komunikovat změny s veřejností je asi hodně důležité?

Jak prodat myšlenky. Ano, to že něco zavedete, ještě vůbec nic neznamená. Naopak, může to být, když to uděláte špatně a nemáte to dobře spojeno s veřejnou propagandou, tak se může klidně stát, že i dobrá myšlenka selže. Pak máte riziko, že nejbližších deset let s tou myšlenkou už nemůžete přijít.

Co říct na častý argument politiků, že se zneužívají dávky?

Každý systém, když ho dobře postavíte, tak je v něm zabudována ochrana proti zneužívání dávek. Jenže když to dělá politik, tak to nezná. Kdyby to dělal odborník, tak to ochrání.

A není to spíše populismus, že to říkají, aby se zalíbili?

No ano, proč myslíte, že sociální demokraté udupali důchodovou reformu? V podstatě ji udusili, protože je to pro důchodce výhodnější, když se do toho neštourá. Poněvadž důchodci by to museli zaplatit. Proč si myslíte, že reformovali nemocenské pojištění? Protože tam přidali hodně a počítají s tím, že vy jako střední vrstva je budete volit. Proč zvýšili policajtům a vojákům mzdy čtrnáct dní před volbami? A můžeme pokračovat dál.

Co říkáte na tzv. Drábkovu reformu a sjednocení sociálních dávek pod úřady práce?

To je špatně. My jsme, Petr Víšek a řada dalších lidí, velmi tvrdě vystoupili proti této reformě a řekli jsme, že musí být dva úřady. Hlavní profesionální argument nebyl, že si lidi nepůjdou pro dávky, to mě nezajímá, to je jejich problém. Pro mě je důležité, že směšuji

aktivní a pasivní sociální politiku. Jestliže mám zabezpečovat lidem zaměstnání, tak potřebuji obrovské kapacity, to není jednoduché. Já jsem to řešil v Albánii, na Slovensku, v Litvě, v Gruzii a celé řadě zemí. Pasivní politika je, že jdu pro dávky a jdu na jiný úřad. Když to spojím, tak zaměstnanci, kteří mají stavět zaměstnanost, se hrabou v tom, jestli máte nebo nemáte nárok na dávku, místo aby dělali aktivní politiku.

Navíc tím obec ztrácí informace o sociální problematice.

Volený funkcionář a jeho zaměstnanci, tedy obec, je vždy lepším správcem veřejných prostředků než úředník na nějakém úřadě. Víte, že zásadně propaguji, abychom neměli veřejné služby, ale aby to byly vždy soukromé služby, které si veřejnost, respektive veřejná struktura objedná a zaplatí. Protože tím pádem mám veřejné finance pod veřejnou kontrolou. Oni musí odvést dobrou práci a finanční správě předvést, že udělali dobrou práci, a pak dostanou finance na další rok. To je smysluplné. Jakmile je to úřad a úřad, tak jaké má ředitel toho úřadu kritérium úspěšnosti? To, že podlézá řediteli toho vyššího úřadu. Čili aby služba byla podřízena úředníkovi, je to nejhorší, co může být.

Evropa, svět a mezinárodní spolupráce

Působil jste mimo jiné v Mezinárodní organizaci práce v Ženevě. Jakou roli dnes hraje tato organizace?

Jménem této organizace jsem jako jejich odborník pracoval v Egyptě, v Súdánu, v Turecku a v Japonsku, takže myslím, že mám poměrně dobrý přehled o jejím fungování. Ta organizace v podstatě přestala mít pro Evropu význam. Dnes má význam hlavně pro Asii, Afriku a Latinskou Ameriku. Proto kontinentální úřadovna pro Evropu v podstatě zanikla. To je pár úředníků v Budapešti a celkem nemají žádný vliv, poněvadž Evropská unie a Rada Evropy si to dělají samy.

Takže úmluvy ILO již nyní nejsou tak důležité?

Celý ten systém funguje tak, že Evropané úmluvu iniciují, aby donutili Afriku, Latinskou Ameriku a Asii, aby nedělaly sociální dumping. O Mezinárodní organizaci práce a jejím vzniku jsem napsal velký článek do Fóra sociální politiky. V něm uvidíte, že ILO si vymysleli zaměstnavatelé právě z toho důvodu, aby srovnali sociální náklady v Evropě. A když to srovnali v Evropě, tak teď to rovnají v celém světě. Právě to je důvod, proč vznikla evropská sociální politika.

Jak se díváte na „dvourychlostní Evropu“? Měli bychom přijmout euro a být v jádru EU?

No, samozřejmě. Přišel mi dotazník, kde se mě ptali, co si o tom myslím, tak k tomu jsem se naprosto jednoznačně vyjádřil. To je naprosto jednoznačné. Namalujte si Evropu a kde je Česko? Kde máme v ČR vnější hranici Evropské unie? Nikde. Ani my ani Lucembursko, všichni ostatní mají část vnější hranice, ale Luxemburk a my ne. A také Švýcarsko, ale Švýcarsko není členem EU.

Jaký budou mít změny jako migrace, Brexit atd. dopad na sociální politiku a vývoj v Evropské unii?

Skoro žádný, protože Evropská unie má přímo ve svém statutu, že sociální politika je výsostně suverenitou jednotlivých států. V roce 1990 jsem se účastnil diskuse právě na toto téma v Dublinu. Tam sezvali odborníky zemí Evropské unie, tehdy ještě budoucích, a vedla se diskuse o tom, která politika je vlastně evropskou politikou. To, jak to dělají Angličané, Švédí, Francouzi? Zjistilo se, že evropská sociální politika neexistuje, že to evropské je v zásadách, nikoliv v technickém provedení. Zformulovalo se pět zásad. Pokud je nějaký systém všechny dodrží, tak je to evropský systém. Evropská unie nemůže ty rozmanité systémy technicky ovládat, to musí jediné vláda každé země.

Technicky ne, ale přece jenom některé směrnice nařizují určité minimální požadavky.

To jediné, kam Evropská unie jde, je otázka zaměstnanosti. Protože v Lisabonu se státy shodly, že zaměstnanost je věc celé Evropské unie. Není možné, aby v jednom státu byla velká nezaměstnanost a v jiném byla zaměstnanost, to nejde. To se musí podstatně srovnávat. Proto zaměstnanost se stala jednou z evropských priorit

Takže evropská sociální politika není?

Není, je pouze evropská zaměstnanecká politika. A má jedno společné sociální heslo, a to je sociální začleňování lidí, čili to, čemu se říká úplná zaměstnanost. To neznamená, že všichni budeme mít zaměstnání, ale všichni budeme mít přístup k zaměstnání. To je to, o čem jsem mluvil, ochranné bydlení a všechna opatření, která pomáhají lidem se integrovat. Tedy to jediné, co v sociální politice Evropská unie dělá je, že bojuje proti sociální vyloučenosti čili proti chudobě. A jestli je to kvůli tomu nebo jinému důvodu, je Evropské unii úplně jedno, to je věc jednotlivých států.

Podle Vás tedy nebude docházet ke sblížení sociálních systémů a sociální politiky?

Přirozenou cestou ano, ale ne záměrnou cestou. Bude to trvat dlouho.

Přirozenou cestou na globální úrovni asi dochází k přebírání sociálních modelů?

Naopak, když jsem pracoval v Japonsku nebo v Číně, tak mě upozorňovali na to, že demokratický evropský model, který se pořád vnucuje do konvencí a do úmluv např. MOP, je pro Asii nepřijatelný. A s evropskou civilizací to zanikne. Protože při velkých jednotkách jako je Indie, Čína, Japonsko a nakonec i Rusko, by demokratický model prostě znamenal rozpad té velké entity. Tam může být svoboda v ekonomických věcech. V Japonsku máte svobodu. Ale jakmile jde o politické věci, tam musí být určitá totalita, tam nemůže být žádná velká demokracie. I tam padají vlády. To by prostě tu miliardu lidí nikdo nezvládl.

Zaujalo mě, že jste v dětství žil v zahraničí, v Asii.

Ano, až do svých patnácti let.

Naučil jste se čínsky?

No, naučil jsem se kantonsky, to je dialekt čínštiny, ale přes 60 let jsem jí nepoužíval a tak jsem ji zapomněl. Asiáté o mně říkají, že jsem největší Asiat mezi Evropany. Protože já jsem se naučil jejich způsoby chování u stolu, jejich způsoby vyjadřování, jejich způsoby

vzájemných vztahů, pravidla úředního jednání, atd.

Máme adekvátní představu o Číně?

Naprosto špatnou. My máme úplně jiný model chování a řada věcí, které my považujeme za normální, považují Asiaté za krajní, řekl bych až neudržitelné. Například Asiat zásadně nekřičí. Oni říkají, Evropané ještě neslezli z těch stromů, a že řveme jak pavíani. Zatímco když se šéf rozzlobí na svého podřízeného, tak mluví tak potichu, aby náhodou na něj nekřičel.

Říkal jste, že jste pracoval i v Súdánu v Africe.

Tam jsem pracoval rok. Byl jsem tam za Mezinárodní organizaci práce a zaváděl tam úrazové pojištění.

Takže tam mají úrazové pojištění?

Teď ano. A právě u těch chudých lidí nebylo možné na to vybrat peníze. Těch dvaadvacát čtyřicet velkých zaměstnavatelů, co tam bylo, to nechtěli zaplatit. Rok jsem hledal způsob, jak ten systém rozjet, aby se vlk nažral a koza zůstala celá.

Jak jste to tedy vyřešil?

No, za to jsem byl velice pochválený. Zjistil jsem, že těch 42 velkých zaměstnavatelů – , živnostníci mě nezajímali, mě zajímali velcí zaměstnavatelé, kteří měli tisíce a více zaměstnanců – , byli ze zahraničí. A podle súdánských zákonů, aby mohli v Súdánu působit, museli složit u súdánské národní banky garance, záruky, které by propadly, jakmile by odešli a nezaplatili mzdy a podobné dluhy. Zjistil jsem, že ty peníze leží v národní bance a nejsou investovány a není z toho žádný úrok. Nic. Navrhl jsem proto, aby národní banka investovala tyto peníze, povinně, a ten úrok bude vklad do úrazového pojištění. A za to svět tleskal, poněvadž nikdo neměl přede mnou takový nápad, že se to platí z úroku, nikoliv z podstaty toho zaměstnavatele. Takže toho zaměstnavatele to netlačí, poněvadž ty peníze tam stejně leží.

Jaké reformy jste připravoval v Albánii?

Když jsem přišel do Albánie v roce 1992, tak tam právě skončila vláda komunistů a všechny podniky zkrachovaly, protože vyvážely do Ruska a do Číny. To přes noc skončilo a nezaměstnanost byla 40 až 60 procent. Mým úkolem bylo vyřešit rychle humanitární pomoc Albánii. Italové to schytali, protože půl milionů Albánců za tři měsíce přeplulo moře a skončili v Itálii. To je podobné tomu, co se děje teď. A Italové už nevěděli, kam s nimi, protože Brindisi a Bari už bylo plné, tak Evropská unie do toho vstoupila a řekla, že tam dá jídlo, ale že to někdo musí zorganizovat. Světová banka řekla, my to zorganizujeme a dáme do toho i nějaké peníze. Takže jsem zorganizoval humanitární pomoc a podle zkušeností, které jsem měl s Arménií, jsem tu humanitární pomoc nedal místním lidem, poněvadž ti to rozkradou a v tu ránu je tam šmelina – to se stalo v Etiopii a v Arménii. Proto jsme povolali pluk horských myslivců z Itálie, kteří do 332 obcí rozváželi jídlo a svými vozy. Asi po dvou měsících jsem říkal, nebudeme to jídlo rozdávat, budeme ho prodávat. No, všichni mysleli, že já jsem se zbláznil, že tomu nerozumím. A tak se to zavedlo a ejhle, za prvé to obnovilo tradiční trhy a za druhé obce získaly peníze na sociální péči pro chudé.

A tím jste stimuloval ekonomiku v podstatě.

No ne stimuloval, já jsem znovu rozběhl jejich národní ekonomiku, protože najednou tam vznikly veřejné peníze, vznikly trhy, zemědělci měli kde prodávat, porvali se o půdu, začali pěstovat a prodávat na těch trzích a šmelináři museli prodávat za naše ceny, takže žádné předražování jídla. A během půl roku se ta místní komunita obecně civilizovala a navrátila do normálního stavu. Za to mne Světová banka za tři roky ocenila jako nejlepší projekt 1996.

Byl jste také v Japonsku. Jak na Vás působilo?

Zaváděl jsem tam přídavky na děti. Já jsem čtyři roky žil pod japonskou okupací v Honkongu, z toho rok a půl v japonském sběrném dětském táboře.

V lágru?

Ano, já jsem prožil druhou světovou válku v Hongkongu. No a rok a půl v jejich dětském lágru.

Japonci měli pověst, že byli velmi krutí.

Ne, oni nebyli tak krutí. Krutí byli k politickým vězňům, k těm byli velice krutí, a k sestřeleným americkým pilotům byli velice krutí, ale my jsme byli děti, byli jsme v podstatě v dětském táboře, jakémsi sběrném táboře, kde jsme byli děti anglických vojáků. Můj táta bojoval v anglické armádě a tím pádem jsem byl v tom táboře. Ale byl to v podstatě takový sběrný tábor, jakých bylo v Rusku mnoho, Makarenko myslím o nich píše. Takže to zas tak kruté nebylo. Byl tam hlad, byla tam práce, a byly tam choroby, zavřených nás bylo asi 8 tisíc dětí a přežilo nás asi 2 tisíce. Ale většinou to bylo kvůli nemocem a hladu. Hodně umřelo na tbc, cholera a na tyfus.

Z osmi tisíc dva tisíce?

No to je jeden ze čtyř, za necelé dva roky.

Tak to je dost drsné.

No, ale tím pádem jim rozumíte, protože jak říkám, oni mě považují za největšího Asiata mezi Evropany. Poněvadž já se chovám podle jejich modelu, a nikoliv podle evropského modelu, když mám s nimi kontakt. Tak se mi podařilo to přežít.

Byl jste také v Indii?

To víte, že jo, kde bych já nebyl (úsměv). Akorát v Latinské Americe, poněvadž jsem neuměl španělsky, jsem nebyl. A jakmile jste mezinárodní odborník, a já jsem byl mezinárodní odborník na sociální reformy, tak podmínka je, že pracujete v jejich jazyce, kterému rozumíte přímo, bez tlumočníka. A já jsem španělsky neuměl, takže pro mě Latinská Amerika byla tabu.

Jazyky jsou v mezinárodní expertize důležité, španělština je pořád kus světa.

Mě pozvali Mexičané a byli dokonce ochotní tolerovat, že budu mluvit anglicky, ale Světová banka řekla ne, neumí španělsky. To jsou pravidla hry a má to svoji logiku. Když tam

pracujete, tak pochopíte, že je to nutné, abyste se s nimi dohodl bez tlumočnicka.

Jaké reformy jste realizoval v Arménii?

Tam jsem byl placen americkým kongresem, který si ode mě objednal definování hlavních sociálních problémů Arménie. V Americe je velká arménská diaspora, která byla ochotna podpořit arménskou vládu, ale potřebovali vědět, do čeho rozumně dát peníze. Byl jsem tam s experty na zdravotní politiku a vzdělání. A oni se mě zeptali, co navrhuje jako nejefektivnější sociální opatření? Řekl jsem, že nenavrhuji vůbec nic. Poněvadž znám oblast Kavkazu, tak jsem si tam samozřejmě vytáhl místní doktory a místní učitele a zjistili jsme, že lidi jsou tam podvyživení, nemají dostatečnou zdravotní péči a nemají dostatečné vzdělání, aby mohli slézt z hor dolů a něčím se živit. Proto byli vystrčení tam na těch horách. Říkal jsem, investujte tam do zdravotní péče a do vzdělání a budete mít vyřešený sociální problém. Koukali na mě, ale to jsem vycházel z arménské kultury, arménsko-židovské, poněvadž oni mají hodně blízko k Židům. Židé začínali s kibucy. Kibuce to bylo zdraví a vzdělanost v jednotlivých vesnicích. Tím oni začali, a pak teprve začali uvažovat o sociální. Až když ty dvě oblasti fungují, jsou vyčerpány, a ještě tam zůstává nějaký problém, tak se začne řešit ten zbytek, a to je sociální politika.

Sociální politika jako multidimenzionální disciplína

Jaké společenské vědy jsou podle Vás pro sociální politiku nejdůležitější?

Sociologie bych řekl, proto říkám, že to, co dělám je vlastně sociologie sociálního systému. To, čemu já říkám sociální politika.

To je důležité, rozumět dané společnosti, aby v ní člověk mohl něco měnit.

Aby to mohl změnit, aby ti lidi mohli žít, aby to mohl uspořádat, tak je musí poznat. A to je funkce sociologie. Poznání toho problému, vztahů mezi lidmi, to jste pořad v sociologii. Z toho potom navrhuje, jak to uspořádat, a dostanete se do práva. Sociální politika se prosazuje buď odborně, přes právo, anebo přes politiku a právo, poněvadž ten politik nedělá nic jiného, než mění právo. Konečný produkt je vždycky právo. Nemůžete dělat sociální politiku bez sociálního práva, to nejde. Právo je koncová formule, ale ne to hlavní. Potřebujete vyjít ze sociologie přes politologii a končíte v právu.

Učí se u nás sociální politika takto integrálně nebo převažují spíše parciální pohledy – ekonomický, právní nebo sociologický?

S odpuštěním, motají se do toho právníci, motají se bez znalosti sociologie...

A když se klade důraz pouze na jednu část, tak....

Tak to bych řekl je něco podobného, jako když se naučíte jenom jeden styl malování.

Navrhoval jste vznik nové vědecké disciplíny, socionomie, která by byla základem sociální politiky.

Navrhoval jsem, aby se to tak jmenovalo.

Je to stále živý koncept?

Ne, já jsem s tím vystoupil na evropské konferenci v Hamburku a tam mě „zabili“. Řekli, že to nepřipadá v úvahu.

Proč?

Oni říkali, že sociální práce je sociální práce, žádná socionomie. Hlavně Němci.

Existuje nějaká specifická česká škola sociální politiky?

Existuje, začal ji Karel Engliš.

Ve své sociální politice zdůrazňoval, že „solidarismus“ je výhodný pro chudší i bohatší.

Důležité ale je, z toho, co on zdůrazňoval, že cílem je kulturní povznesení národa. A to je cíl, i podle mě. Ne jenom, aby se člověk najedl, ale aby lépe žil.

Těch zkušeností a témat je tolik, že by to vydalo na samostatnou knihu.

Teď jsem slíbil studentům, že o svých zkušenostech napíšu až na závěr své profesionální kariéry. Z toho důvodu, že jakmile bych začal o tom psát, tak je to vlastně politika. Je to celebrování sebe sama, a to je neoborné. Takže teď budu mít poslední sérii přednášek, kde budu mluvit o reformách a tam budu vkládat některé zkušenosti z reforem z různých zemí. Možná o tom napíši knihu.

Bylo by dobré ty přednášky nahrát, u amerických univerzit je to celkem běžné.

Když já jsem Evropan a ne Američan.

Vy jste vlastně největší evropský Asiat.

Přesně tak. A ve vztahu k Americe jsem Evropan.

Prof. JUDr. Igor Tomeš, CSc.

Profesor Igor Tomeš se narodil 17. dubna 1931 v Brně. Mládí strávil v Číně. Do vlasti reemigroval až v roce 1946. V roce 1955 nastoupil po studiu jako asistent na Katedře občanského a rodinného práva do oddělení pracovního práva, kde začal vyučovat Právo sociálního zabezpečení. Do té doby se nevyučovalo jako samostatný předmět. V letech 1959-1963 působil v Mezinárodní organizaci práce (MOP). Po návratu ze Ženevy (1963) nastoupil na právnickou fakultu, dokončil externí aspiranturu (1965) prací „Podmínky nároku na starobní důchod“ (psaná v angličtině a vydaná Karlovou Universitou v sešitech Iuridica) a habilitoval na docenta (1966) knihou „Zabezpečení starých lidí v Evropě“ (vydaná

nakladatelstvím ČSAV). Jako první vypracoval systém výuky samostatného kurzu práva sociálního zabezpečení a editoval první čs. učebnici „*Československého práva sociálního zabezpečení*“ (vydalo nakladatelství Orbis, 1969). Jako místopředseda Jednoty právníků se účastnil mezinárodního kongresu demokratických právníků ve Vídni (leden 1969), kde ve svém vystoupení označil „příchod sovětských vojsk“ jako nevyžádanou intervenci a okupaci, porušující úmluvy OSN. Po návratu do ČR rezignoval na všechny své funkce.

V lednu 1969 byl vědeckou radou právnické fakulty University Karlovy navržen na jmenování profesorem, byl doporučen Vědeckou radou university, avšak ministr školství už jmenování z politických důvodů nepostoupil prezidentu republiky. Rehabilitován byl v roce 1990, profesorem Karlovy university jmenován Václavem Havlem v roce 1990.

Po revoluci v prosinci 1989 byl jmenován prvním náměstkem federálního ministra práce a sociálních věcí a připravil Scénář sociální reformy (schválený parlamentem v srpnu 1990). V roce 1990 inicioval zřízení katedry sociální práce na Filosofické fakultě University Karlovy a založení Společnosti pro pracovní právo a sociálního zabezpečení.

Od roku 1993 externě přednášel sociální politiku na katedře sociální práce filosofické fakulty University Karlovy, a od roku 1995 jako její zaměstnanec.

V současné době je zaměstnán jako profesor a přednáší sociální politiku, sociální správu a sociální zabezpečení v magisterském studiu, garantuje výuku sociální politiky menšin a vede práce doktorandů na katedře sociální práce Filosofické fakulty University Karlovy. V roce 2017 oslavil 86 narozeniny, 61 let práce v oboru a 26 let práce profesora na FF UK.

-pw-

(foto: freeimages.com)